

QUADERNETS DE VILAMAJOR

REVISTA NO PERIÒDICA DEL CENTRE D'ESTUDIS DE SANT PERE DE VILAMAJOR

LA FONT FERRUSSA
PARLEM AMB UN ESCLOPER
VILAMAJOR: VALLÈS O MONTSENY?

Número:

1

QUADERNETS DE VILAMAJOR

Revista no periòdica
de recerca i divulgació

CENTRE D'ESTUDIS DE SANT PERE DE VILAMAJOR

Organisme municipal depenent de
l'Ajuntament de Sant Pere de Vilamajor.
Organisme associat a la Coordinadora de
Centres d'Estudis de Parla Catalana
Institut Ramon Muntaner

President

Joan Bruguera i Gras
Alcalde de Sant Pere de Vilamajor

Coordinador

Higini Herrero i Baró

Consell del Centre

Josep Maria Garcia i Burdoy
Higini Herrero i Baró
Mercè Jordà i Olives
Susanna Martori i Rodellas
Ferran Sarrià i Saracho

Correcció lingüística

Neus Puig i Casademunt

Disseny de la coberta

Pepe Rivero Ruiz

Atenció al lector

Higini Herrero i Baró
ce@vilamajor.lamalla.net

Edita:

Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor
Carrer Nou, número 26 - Casa de la Vila
08458 - Sant Pere de Vilamajor
(Vallès Oriental)

L'edició d'aquest volum

Col·lecció "Quadernets de Vilamajor"
Número 1 – *Les aigües ferruginoses*
Primera edició, novembre 2004
(Tiratge 150 exemplars)
Segona edició, juny 2009
Tiratge 50 exemplars

Imprimeix

Arts Gràfiques, sl - Granollers
Telèfon i fax: 938705893

Fotografia de la coberta

La font del sofre (SPV), 2002
per Guillem Pasqual i Sabé

Il·lustracions

Higini Herrero i Baró

Agraïm la col·laboració

Ajuntament de Sant Pere de Vilamajor
Associació Cultural Va de Bot!
Josep Amargant, escloper

L'opinió i els continguts dels articles signats
corresponen únicament a la dels seus
autors. S'autoritza la reproducció de tots els
articles sempre que se'n citi la procedència.

SUMARI

En aquest primer número de la revista Quadernets de Vilamajor trobareu tot això:

PRESENTACIÓ

Joan Bruguera Gras..... 03

EDITORIAL

Les fonts perdudes 04

EL DEBAT

Vilamajor: Vallès o Montseny? [HH]..... 05

LA INSACULACIÓ

Els carrers públics a Sant Pere de Vilamajor
a finals del segle XVII (1685-1691) [FSS]..... 06

PREGUNTO [HH i MJO]..... 08

LA FONT FERRUSSA

Un document curiós: La "Memoria sobre el
Agua de una fuente llamada Ferrusa de
Territorio de Vilamajor" [MJO]..... 09

TOPONÍMIA

La denominació de la riera. Aclarim els
nombrosos noms amb què ha estat batejada
la riera de Vilamajor [HH]..... 14

PARLEM AMB...

l'escloper Josep Amargant
[Josep Maria Garcia i Burdoy]..... 16

LA POLÈMICA

El punt més enlairat del municipi.
Ni el "Pi Novell" és el cim més alt de Vilamajor
Ni tampoc és el seu nom original [HH]..... 22

L'EXTENSIÓ DEL TERME MUNICIPAL

Cal desmentir allò que el nostre terme
municipal és dels més grans de Catalunya [HH]..... 23

CARRERS I PLACES DE VILAMAJOR

El carrer de Bruguera i de l'Església [HH]..... 24

ELS BALLS POPULARS

Mostra de Ball de Bot. Què és?
[Associació Cultural Va de Bot!] 26

QUADERNS DE VILAMAJOR [HH]..... 27

PRESENTACIÓ

Fa tres anys, el Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor iniciava l'edició de la col·lecció de llibres Quaderns de Vilamajor amb la voluntat de tractar monogràficament i donar a conèixer aspectes de la nostra història, del nostre patrimoni natural i cultural i d'altres temes que aniran sortint i que són d'interès per a tots nosaltres.

Ara, tinc la satisfacció de presentar-vos una nova publicació no periòdica del Centre d'Estudis: Els Quaderns de Vilamajor.

Els Quaderns de Vilamajor estan pensats per analitzar, en forma d'articles, nous aspectes de Vilamajor on s'aprofundeix en temes, que tot i que poden haver estat tractats en altres publicacions ara es presenten des d'una altra vessant, per difondre'ls i, així, coneguem millor el nostre entorn i la seva gent.

En aquest Quadernet de Vilamajor-1 hi trobareu uns comentaris d'un manuscrit d'en Tomàs Balvey, de 1837, sobre la Font Ferrussa, a l'explicació del sistema d'elecció dels càrrecs públics a Vilamajor pel procediment de la insaculació. Una entrevista. Articles sobre geografia, història, topònims, gentilicis,... de Vilamajor. I, també, un tema de debat. Vilamajor: Vallès Oriental o Baix Montseny.

Molts aspectes que ens ofereixen els membres del Centre d'Estudis que coneixen i estimen el nostre poble i als qui dono les gràcies pel seu esforç i dedicació desinteressada.

I als vilamajorencs, vilamajorenques i a tots els lectors una cordial salutació tot presentant-vos aquesta nova publicació que espero us faci gaudir durant molt de temps.

Joan Bruguera i Gras

Alcalde i president del Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor

EL CONSELL DEL CENTRE

➔ El Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor està presidit per l'alcalde de Sant Pere de Vilamajor i està format actualment per les següents persones:

JOSEP MARIA GARCIA I BURDOY. Barcelona, 1953. És llicenciat en veterinària. Fou coordinador del Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor del 2001 al 2003. Ha publicat LES FEINES ANTIGUES DEL BOSCH I LA MUNTANYA, dins de la col·lecció Quaderns de Vilamajor.

HIGINI HERRERO I BARÓ. Sant Pere de Vilamajor, 1979. Estudia a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona (UPC). Actualment és el coordinador i secretari del Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor i membre de l'equip interdisciplinari de la UPC que estudia les restes del Castell de Vilamajor. Ha publicat RUTES D'AIGUA (I), dins de la col·lecció Quaderns de Vilamajor.

MERCÈ JORDÀ I OLIVES. Barcelona, 1947. És doctora en història i degana de la facultat de lletres de la Universitat Rovira i Vigili. Ha publicat diversos articles en revistes especialitzades i ha col·laborat en diversos llibres sobre temes relacionats amb la seva línia de recerca: la societat i les institucions catalanes al segle XIX.

SUSANNA MARTORI I RODELLAS. Sant Celoni, 1958. És llicenciada en econòmiques i dret. Ha publicat POSTALS, dins de la col·lecció Quaderns de Vilamajor. Actualment és regidora de l'Ajuntament de Sant Pere de Vilamajor.

FERRAN SARRIÀ I SARACHO. Barcelona, 1968. És llicenciat en geografia i antropologia per la Universitat de Barcelona. Ha publicat MASIES (I): EL VEÏNAT DE CANYES, dins de la col·lecció Quaderns de Vilamajor.

Les fonts perdudes

Una de les finalitats fundacionals del Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor és protegir el patrimoni històric, arquitectònic, cultural, social, natural i econòmic del nostre municipi. Però sabem quin és aquest patrimoni? Diuen que per protegir res, primer s'ha de tenir-li respecte i estimació; i també és cert que no es pot estimar allò que no es coneix. I és aquí on volem centrar la funció d'aquesta nova col·lecció del Centre d'Estudis anomenada "Quadernets de Vilamajor".

Des d'aquí volem donar a conèixer diferents punts del patrimoni de Sant Pere de Vilamajor, per tal que d'aquesta manera, puguem agafar consciència tots plegats de l'extraordinari llegat que hem heretat dels nostres pares i avis i ens preocupem de com l'hem de gestionar per a les generacions futures.

Un exemple d'estudi són les memòries com la que va elaborar el catedràtic en farmàcia, el senyor Tomàs Balvey i Parés, sobre les aigües ferruginoses de la font Ferrussa de Can Surell. Pel seu interès, hem cregut oportú centrar-hi la nostra atenció i comentar-la. En Tomàs Balvey, no només es va conformar en fer un estudi científic de les propietats de les aigües ferruginoses de la dissortadament desapareguda font Ferrussa sinó que també va fer un magnífic tractat de geografia de Sant Pere de Vilamajor, del Montseny i dels seus voltants.

Allò que tan d'excel·lent trobava en Tomàs Balvey el 1837, un patrimoni únic del Montseny, es va mantenir en la ignorància de vilamajorencs i forans que, no donant-li el valor que li pertocava, va acabar sent colgat sota un carrer de la urbanització dels Refugis del Montseny. Avui ja no tenim la font Ferrussa! Però i la font del Ferro? I la font del Sofre? Què els espera?! De fonts perdudes, com la font Munné, la font Piula, la font de la Roureda... ja en tenim un munt –massa- i moltes d'altres corren el risc de perdre's en la memòria.

Cal que entre tots prenguem consciència de tot el que ens envolta. Crieu-nos, és extraordinari!

La fotografia de la coberta

LA FONT DEL SOFRE

Al segle XIX, l'activitat minera a Sant Pere de Vilamajor va ser molt intensa, ja sigui per buscar carbó, ferro o simplement aigua. Això va provocar que apareguessin per les muntanyes de Vilamajor pedreres i mines. La font del Sofre va sorgir quan una mina va travessar una veta d'aigua ferruginosa. Si bé la font ferruginosa més famosa a Sant Pere de Vilamajor és la desapareguda font Ferrussa, encara queden la font del Sofre (foto) i la font del ferro. A les aigües d'aquestes fonts hom li atribuïa propietats medicinals, especialment contra l'anèmia. La font del Sofre i la font del Ferro es troben al serrat d'en Borrell, prop de la masia de Can Surell.

Autor fotografia:

Guillem Pascual Sabé,
agost de 2002.
És col·laborador del Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor

Ens interessa molt la teva opinió...

Trobes a faltar que parlem d'algun tema en concret (història, arqueologia, toponímia, geografia, botànica, personatges, economia, societat, arquitectura, opinió...)? Vols fer-nos alguna pregunta? Posa't en contacte amb nosaltres. T'ho posem fàcil:

Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor
Carrer Nou, número 26
08458 - Sant Pere de Vilamajor
(Vallès Oriental)

ce@vilamajor.lamalla.net

Vilamajor: Vallès o Montseny?

Actualment (2004), el Govern de Catalunya està estudiant la nova organització territorial del país i s'està treballant en la direcció d'incorporar dues noves comarques, llargament reivindicades, que prendrien part de l'actual territori del Vallès Oriental: el Moianès, amb capital a Moià i el Baix Montseny, amb capital a Sant Celoni.

La pregunta "De quina comarca és Vilamajor?" no és gens trivial ja que Sant Pere de Vilamajor es troba al llindar del Vallès i del Montseny. Per tot això, el Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor ha cregut oportú obrir el debat i preguntar-nos en veu alta a quina comarca pertany el nostre terme municipal.

Potser només cal respondre a la següent pregunta: "A on anem a comprar o quin és el nostre hospital?"

Primer de tot cal que recordem què entenem per *comarca*. Definim com una **comarca** la demarcació administrativa que agrupa un conjunt de municipis que per relacions de veïnatge i per factors naturals i històrics tenen una certa unitat.

Per tal d'establir els barems per debatre si som d'una comarca o una altra, hem marcat els següents àmbits d'actuació:

LA HISTÒRIA

Vilamajor ha estat sempre vinculat a la comarca de Vallès. A l'edat mitjana, dins de la *vegueria de Barcelona i del Vallès*, va ser costum durant bastants anys que el batlle de Vilamajor fos el sots-veguer del Vallès.

LA UNITAT MUNICIPAL

Partint de la base que el sector de Vilamajor inclòs dins del terme municipal de Sant Antoni és inequívocament vallesà, no seria gaire recomanable que la resta de Vilamajor (Sant Pere i Santa Susanna) se situés en una altra comarca. Ni tampoc es pot oblidar que Cardedeu, amb qui fins el 1533 Vilamajor va estar administrativament vinculat, és una vila inequívocament vallesana.

L'ECONOMIA.

La relació econòmica principal del municipi es té amb la comarca del Vallès Oriental (Llinars del Vallès, Granollers, Cardedeu...) si bé el veïnat de Santa Susanna les té majoritàriament amb el poble del Montseny i el veïnat del Sot de l'Om amb pobles de la probablement propera comarca del Baix Montseny (Palautordera, Sant Celoni...).

LES COMUNICACIONS

Les comunicacions (camins i carreteres) ens connecten majoritàriament amb la comarca del Vallès (Llinars del Vallès, Cardedeu i Cànoves); no obstant, part del municipi (els veïnats de Santa Susanna i el Sot de l'Om) ho està amb el sector d'influència de Sant Celoni que serien els municipis del Montseny, Sant Esteve i Santa Maria de Palautordera.

L'OROGRAFIA

La part sud del terme municipal és més aviat plana i clarament vallesana. Mentre que la banda septentrional és més muntanyosa. Si bé és cert que la part muntanyosa està inclosa dins del Parc Natural del Montseny, també ho és que orogràficament es troba als darrers contraforts del Pla de la Calma. Si la Garriga, Cànoves o el Figueró no hi són, Sant Pere de Vilamajor tampoc caldria que hi fos.

LA HIDROGRAFIA

Una petita part dels cursos fluvials del municipi aboquen les aigües a la Tordera (Montseny). Són els torrents del veïnat de Santa Susanna, del Sot de l'Om, i d'una petita part de Canyes i dels Boscassos. Mentre que una gran part de torrents i rieres aboquen les aigües al riu Mogent (Vallès) com el Pla, el Brugué, Brugueres i la major part de Canyes i de Boscassos i Vallserena.

ALTRES FACTORS

El terme municipal depèn del partit judicial de Granollers (Vallès Oriental) i les parròquies de Sant Pere, Sant Antoni i de Santa Susanna depenen del bisbat de Terrassa (Vallès).

Amb tots els arguments damunt la taula podem començar en debat. Vilamajor: Vallès Oriental o Baix Montseny?

LA INSACULACIÓ

Els càrrecs públics a Sant Pere de Vilamajor a finals del segle XVII (1685-1691)

text: Ferran Sarrià i Saracho

Quina era la divisió administrativa del territori català?

La divisió administrativa bàsica de Catalunya es feia a partir de les diferents comunitats veïnals existents. Cada comunitat que eclesiàsticament rebia el nom de parròquia, es dotava d'una organització que a la llarga formaria el que avui en dia coneixem com a municipis. Curiosament la nostra comunitat estava formada per tres parròquies: Sant Pere (on estava inclosa la Vilanova de Vilamajor –Sant Antoni), El Fou i Santa Susanna, les quals han mantingut vincles al llarg de la seva llarga història. Totes tres comunitats juntes rebien el nom de Vilamajor.

Vilamajor i Cardedeu van compartir batlle reial fins l'any 1377

Qui gestionava Vilamajor?

La universitat era una comunitat veïnal dotada d'una certa organització i amb un règim jurídic propi proporcionat pels Reials Privilegis atorgats. Al capdavant de la universitat hi havia tota una sèrie de càrrecs públics que s'encar-

regaven de la seva gestió formant el consell de la universitat.

Quins eren els càrrecs públics?

Batlle era qui tenia la representació del rei o del comte i entenia en causes civils i criminals sempre que el reu no hagués de sofrir pena de mort i mutilació, i a més era el recaptador de tributs. Fins el 1377 hi hagué un batlle per tot el terme de Vilamajor, inclòs Cardedeu, però a partir d'aquesta data s'escull un per cada població.

Jurat en cap era la màxima representació de la universitat i s'encarregava de gestionar-la d'acord amb el consell.

Jurat segon i jurat tercer substituïen el jurat en cap en cas d'absència per qualsevol circumstància.

Clavari era la persona encarregada d'administrar les finances de la universitat, era l'encarregat de fer els llibres de clavaria on constaven les entrades i les sortides del consell municipal.

Els oïdors de comptes que eren les persones encarregades de reconèixer i examinar els comptes del clavari.

Mostassaf era un funcionari municipal designat pel rei que tenia al seu càrrec la vigilància i el contrast dels pesos i les mesures que

servien per a la venda del pa, vi, l'oli, les robes, sancionar els infractors, comprovar en els mercats la bona qualitat dels queviures i productes i llurs preus i vetllar per les obres fetes pels particulars en llurs cases.

Secretari era la persona encarregada de transcriure les reunions del consell a un paper. Aquest càrrec corresponia al rector de l'església, en aquest cas Rafael Xammar, segurament perquè seria una de les poques persones que sabien llegir i escriure.

Només els homes rics podien ser escollits en els càrrecs públics

El rei Alfons el Magnànim va establir el sistema de la insaculació per evitar les rivalitats dels clans familiars

Qui podia ser escollit com a càrrec públic?

Principalment havien de complir quatre requisits: ser home, ser cap de casa o família, que aquesta fos de les més benestants entre les existents i de

contrastada reputació, tant per la seva honradesa com per la seva capacitat de gestió. Les persones capacitades rebien el nom de prohoms.

Solien ser persones que assessoraven el batlle en actes arbitrals o pericials o actuaven com a testimonis en donacions, vendes, concòrdies, etc, de tal manera que van adquirir aviat un caràcter de representativitat de la població.

Com s'escollien els càrrecs públics?

La insaculació era un procediment d'elecció, anomenat també de sac o de sac i sort, que fou establert per Alfons el Magnànim a imitació del que funcionava a les ciutats italianes, per tal de posar fi a les rivalitats dels clans familiars que detenien el poder.

El procediment era molt senzill: el rei o el seu representant a Catalunya, aprovava una llista de totes les persones idònies per als càrrecs, el quals eren proposats pels prohoms de la universitat, els noms dels quals eren col·locats, en rodolins, en unes bosses corresponents als diversos càrrecs o oficis de la corporació. El dia de l'elecció, un nen menor de deu anys extreia a sort els rodolins de les bosses i hom llegia públicament els noms.

Quan es va instaurar el sistema insaculatori?

Sembla ser que el primer lloc que l'adoptà fou Xàtiva, el 1427, seguida de Menorca (1429). A Catalunya arribà el 1450 a la ciutat de Vic i es generalitzà el darrer decenni del segle, quan el sistema fou implantat a la

Generalitat de Catalunya (1493) i al municipi barceloní (1498).

A Granollers, el privilegi de la insaculació fou atorgat el 1500 per Don Joan d'Àustria, lloctinent del rei; el 1522, fou atorgat a la baronia de Montbui i a La Garriga, el 1576 per un privilegi del lloctinent del Principat Ferran de Toledo.

A Vilamajor els reials privilegis foren concedits per l'excel·lentíssim senyor Don Manrique de Lara, lloctinent i capità general del Principat de Catalunya i comtats de Rosselló i Cerdanya el 8 de desembre de 1587.

Quan es realitzava la insaculació?

Segons els Reials Privilegis concedits a la universitat de Vilamajor, cada tres anys, el dia de Sant Andreu, el 30 de novembre, s'havia de fer una proposta dels prohoms que havien de ser insaculats.

A partir dels prohoms acceptats pel rei o pel seu representant a Catalunya, el dia 28 de desembre s'escollien, cada any, pel mètode insaculatori els següents càrrecs municipals: jurats en cap, jurat segon, jurat tercer, oïdors de comptes, clavari, el consell de pagesos i el consell de menestrals.

La proposta pel càrrec de batlle es realitzava el dimarts següent del septuagèsim dominica de l'any o el que és el mateix, el dimarts més proper a quinze dies abans de Carnestoltes que solia caure cap a la primera setmana de febrer. L'elecció és realitzava cada tres anys. L'elecció del mostassaf se solia realitzar el dia 13 de desembre de cada any.

Com era el Procés d'insaculació a Vilamajor?

En les dates assenyalades anteriorment, es reunia el

consell de la universitat i escollia els prohoms que havien de participar en el procés d'insaculació.

Hi havia 5 bosses per un total de 7 càrrecs públics. A cada bossa es posaven els noms de les persones escollides en un rodolí. Una persona podia optar a més d'un càrrec però només en podia exercir un.

A Vilamajor hi havia dues comunitats molt diferenciades: els pagesos i els menestrals.

Cadascun d'ells havia de tenir representació a la universitat. A cada bossa hi havia un tant per cent de pagesos i la resta menestrals, proporcional a la seva representativitat a Vilamajor.

Els menestrals no podien ser ni jurat en cap ni segon, reservant-se per ells el jurat tercer. Un altre càrrec pel qual estaven vedats era el de mostassaf, possiblement per què era la persona encarregada de vigilar als menestrals.

Tots plegats, més els jurats en cap, segon i tercer, de l'any anterior, i sense comptar amb el batlle, formaven el consell de la universitat.

On i quan se celebraven els consells de la universitat?

No hi havia un edifici que fos la seu del consell de la universitat, per tant, les reunions es feien a l'edifici que pertanyia a tothom: a l'església, més concretament a la seva sagristia.

No hi havia un dia concret de reunió del consell, però el dia preferit era el diumenge, segurament aprofitant una gran assistència de persones a l'ofici religiós.

➔ *(continua a la pàgina següent)*

→ (ve de la pàgina anterior)

La següent taula especifica el nombre de pagesos i menestrals que hi havia en cada bossa per optar als diferents càrrecs. La taula és suficientment clarificadora que el poder de la universitat el tenien els pagesos, segurament perquè es tractava de la comunitat més nombrosa i benestant. La proporció es d'u a tres.

Càrrec	Pagesos	Menestrals	Total	Places
BATLLE	12	4	16	1
JURAT EN CAP	12	0	12	1
JURAT SEGON	12	0	12	1
JURAT TERCER	0	12	12	1
CLAVARI	20	10	30	1
OÏDORS DE COMPTES	20	10	30	3
MOSTASSAF	3	0	3	1
CONSELL DE PAGESOS	20	0	20	6
CONSELL DE MENESTRALS	0	10	10	3

Bibliografia

- AA.VV. "Història medieval i moderna del Vallès Oriental". L'amarant. 1994
- COMAS I DURAN, Pere. "600 anys del carreratge quan Vilamajor, Cardedeu, El Fou i Santa Susanna esdevingueren Carrer de Barcelona"
- "Proa. Diccionari enciclopèdic". Enciclopèdia catalana. 1999

Documentació

Actes del consell de la Universitat de Vilamajor entre els anys 1685-1691. Arxiu històric de l'Ajuntament de Sant Pere de Vilamajor.

Publicació

Aquest text ha estat publicat a la revista "La veu d'en Pelideu" número 17.

PREGUNTO

Envia les teves preguntes a ce@vilamajor.lamalla.net

Com s'anomenen els veïns i les veïnes de Sant Pere de Vilamajor?

Respon: *coordinador del Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor*

Segons l'IEC, els veïns i veïnes de Sant Pere de Vilamajor s'anomenen "vilamajorencs" i "vilamajorenques". És incorrecte l'ús del gentilici "santperencs" i "santperenques" perquè podria dur a confusió amb els veïns i veïnes de pobles homònims com Sant Pere Pescador, Sant Pere de Ribes, Sant Pere de Torelló, Sant Pere de Riudebitlles o Sant Pere Sallavinera. Cal també no confondre-ho amb el correcte gentilici del poble veí de Sant Antoni de Vilamajor que és "vilamajorins" i "vilamajorines".

El rei Alfons I va néixer a Vilamajor?

Respon: *Mercè Jordà i Olives, doctora en història*

El naixement d'Alfons el Cast, l'infant Ramon Berenguer, està envoltat d'una certa indefinició, de fet ha motivat l'interès d'alguns historiadors. Jerónimo de Zurita (*Anales de la Corona de Aragón*, fol. 65v) el fa néixer el mes d'abril de l'any 1152, a partir d'un codicil testamentari de Peronella, signat en aquesta data, on consta com a "*iacens in partum laborans apud Barchinonam*", data i lloc que es feu tradicional en la historiografia. En aquest "apud Barchinonam" es fonamenta la tradició que el fa néixer al palau de Vilamajor. No obstant, Ubieta (*El nacimiento de Alfonso II de Aragón*), la va denunciar com a falsa i va endarrerir finalment al 1157, entre l'1 i el 25 de març, a partir d'un acurat estudi documental, situant-lo a la ciutat de Lleida; la data concordaria amb el contingut del testament de Ramon Berenguer IV atorgat el mateix dia de la seva mort, el 6 d'agost de 1162, en el qual nomena hereu dels reialmes peninsulars al seu fill Ramon Berenguer (Alfons II), de cinc anys d'edat.

LA FONT FERRUSSA

Una font desapareguda

Un document curiós: la "Memoria sobre el agua de una fuente llamada Ferrusa de casa Sorell territorio de Vilamajor"

Text: Mercè Jordà i Olives

El Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor es va fixar com objectiu "preservar i deixar constància escrita de la història, l'economia, les tradicions del nostre entorn i de qualsevol altre tema cultural que sigui d'interès pel municipi".

Fruit d'aquesta voluntat, el Centre ha publicat quatre llibres que estudien diferents aspectes del nostre llegat patrimonial i entre ells n'ha dedicat inicialment un a l'estudi de l'aigua, des del punt de vista de les fonts, *Rutes d'aigua*. Per què l'aigua? Com a font de vida, és actualment un bé escàs: la variabilitat climàtica i l'ús —i el mal ús— intens que d'aquest bé ha fet l'home, així com els canvis en el poblament i en l'economia han abocat a la desaparició de moltes fonts. Unes perquè s'ha secat la deu, d'altres perquè l'ús de determinats adobs les ha convertit en no potables, i algunes altres perquè una tasca urbanitzadora descuidada, poc respectuosa amb el medi, pensada per l'obtenció de beneficis econòmics, les ha fet desaparèixer, colgades sota l'asfalt i el ciment. Aquest és el cas de la Font Ferrussa del nostre terme.

La voluntat de preservar, o al menys de recordar, aquest patrimoni natural va portar a Higini Herrero, actual coordinador del Centre, a

elaborar l'estudi esmentat¹; però va ser la voluntat de conèixer millor la nostra història la que va portar a un altre membre del nostre Centre, Ferran Sarrià, a bucejar en els arxius i institucions del nostre entorn, cercant elaborar una base dels documents relacionats amb el nostre municipi que en ells s'hi preserva.

Mercès a aquesta activitat de grup, vam arribar a localitzar el document que avui comentem.

A l'Arxiu Tomàs Balvey de Cardedeu es conserva un document manuscrit molt interessant, probablement, el borrador d'una conferència pronunciada a la Reial Acadèmia de les Ciències i les Arts de Barcelona el 1837, segons consta en l'esmentat document, titulat **MEMORIA SOBRE EL AGUA DE UNA FUENTE LLAMADA FERRUSSA DE CASA SORELL TERRITORIO DE VILAMAJOR**.

De Tomàs Balvey i Parès, l'autor d'aquesta memòria, no hem trobat cap informació en els anuaris, memòries i enciclopèdies consultades, fora de la línia que li dedica el *Escalafón de antigüedad de los catedráticos de las universidades de*

¹ vegeu llibre d'Higini HERRERO, *Quaderns de Vilamajor 3: Rutes d'aigua I*, Vilamajor, Centre d'Estudis, 2003

*España en 1849*² en el qual apareix amb el número d'antiguitat 76, com a catedràtic de Química inorgánica y farmacia químico operativa. Gràcies a l'amabilitat del personal de l'arxiu sabem que va obtenir el títol de doctor el 1824 i que va morir el 1852. Per ara, aquesta és tota la informació de que disposem d'un científic del segle XIX, dotat d'una curiositat enciclopèdica, com era d'altra banda habitual entre la comunitat científica de l'època.

Tal com hem dit ara mateix, creiem que el document que es conserva en aquest Museu —i que no hem pogut publicar en facsímil com hagués estat el nostre desig—, és probablement un borrador d'una conferència que hauria pronunciat en la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona ateses les nombroses modificacions i texts intercalats que presenta. Escrit en un castellà encara no plenament normativitzat, propi de l'etapa històrica en que viu el seu autor, amb algunes interpolacions procedents del català, probablement la llengua materna i d'ús quotidià, és un document interessant per diverses raons. En primer lloc, com a testimoni de la tasca, el voluntarisme i les inquietuds dels científics de la primera meitat del segle XIX.

En segon lloc, perquè el document ens aporta un seguit de notícies sobre la vida, el paisatge i els seus elements naturals, així com sobre la vida i l'activitat econòmica, de l'entorn del nostre poble a la primera meitat del segle XIX.

² *Escalafón de antigüedad de los catedráticos de las Universidades del Reino, según el lugar que a cada uno de ellos corresponde en el día de la fecha*, tal como aparece publicado en un folleto de 14 páginas, impreso en 1849 en Madrid, por la imprenta de La Publicidad (a cargo de M. Rivadeneyra, calle de Jesús del Valle, núm. 6), firmado en Madrid, el 1º de enero de 1849, por Antonio Gil de Zárate, Director General de la Dirección General de Instrucción Pública del Ministerio de la Gobernación de España.

El document s'inicia amb un paràgraf on l'autor reflexiona sobre l'origen, la naturalesa i les circumstàncies en què viu l'home sobre la terra, les limitacions que té per la seva condició humana i per les que l'imposa la seva finitud en contraposició a la immensitat de la natura i com, enfrontat als diferents fenòmens naturals, sent la necessitat d'investigar-los i de donar a conèixer a la resta de la societat en la que viu els resultats d'aquesta investigació.

Continua explicant com, impulsat per aquests sentiments, l'estiu anterior al del redactat de la conferència (l'estiu de 1836?), va recórrer un sector de la carena prelitoral catalana, el sector situat entre els límits

el ON, por el Congost en cuyo corte está situado el Pueblo de la Garriga y el de Aiguafreda por cuyo punto pasa la carretera que va de esta ciudad á la de Vich, y por el otro extremo de la Cordillera acia el NE en el corte se halla situado el pueblo de Arbucias y de Breda por donde pasa la carretera que va de Hostalrich á la ciudad de Vich

en definitiva, el massís del Montseny i, més concretament, el sector de La Calma i els seus contraforts meridionals.

En el decurs d'aquesta passejada va topar amb

Un Ser natural digno de la mayor atención al Naturalista fisiólogo y químico por sus particulares y escasa en este Principado que es agua cargada de sulfato ferroso digna de la mayor consideracion por producir en el cuerpo doliente unos efectos muy diferentes de los causados por las aguas que tienen en bastante cantidad el carbonato ferroso

A continuació Balvey passa a descriure la muntanya que trepitja. La identifica com el Montseny, *Mons signatus*, diu, que defineix com una de les tres muntanyes més altes del Principat, per a continuació interpretar-la, curiosament, **como una de las tantas ramificaciones de los elevados y escarpados Pirineos**, Però a banda d'aquesta descripció, que evidentment no es correspon a la realitat, descriu el conjunt del massís amb molt d'encert i ens dóna notícia de l'existència, ja en aquesta data (1837), d'una creu de fusta al cim del Matagalls.

El ***Ser natural digno de la mayor atención***, una font ferruginosa, l'ubica clarament als terrenys de can Surell del terme de Vilamajor (***en el termino de Vilamajo en el territorio de casa Surell***), més concretament, la situa a un quart d'hora de la casa, en direcció nord, i s'hi podia accedir amb carruatge fins a pocs metres.

El manuscrit detalla les característiques químiques de la desapareguda font ferrussa

La descripció que fa de la font és d'una cura i d'un meticolós extraordinari i en ella dóna proves d'un bon esperit científic i una acurada metodologia. Descriu, en primer lloc, les característiques aparents: transparent, incolora, inodora; el sabor, metàl·lic; i la temperatura, uns 15° a l'estiu. Tot seguit, exposa amb molt detall totes les proves a què la sotmet per tal de definir-ne la seva composició i propietats. No ens podem estar de transcriure la descripció:

abandonada al aire libre desprende muy pocas burbujas; tratada con el agua de cal da escasamente precipitado el cual es soluble con efervescencia en el acido nitrico; llenando á medias una botella de agua é introduciendo sobre su nivel un cuerpo en ignicion no se apaga; con las sales boristicas solubles forma abundante precipitado blanco insoluble en el acido nitrico; tratando el agua con la tintura de agallas se ennegrece á los 6 minutos, con el cianuro ferroso potasico forma precipitado azul al cabo de pocos minutos, con el sulfidrato potasico lo forma negro, y á mas la telilla que se observa en el agua al pié de la fuente que al contacto con los rayos solares despliega los variados y hermosos colores del arco iris no queda ninguna duda que esta agua es ferruginosa; y a pesar de que tenga una cortísima cantidad de acido carbonico no se puede negar que el hyerro esta disuelto á favor del acido sulfurico como queda demostrado por los reactivos citados, y á mas los mismos espresan que el acido sulfurico y hyerro forman un sulfato ferroso por lo que sus virtudes médicas son tónicas y aperitivas, con todo como el agua separada de la fuente dando sobre ella el aire atmosferico y este cediendole su oxigeno la transforma en sulfato triferrico que se precipita, cambia en virtudes médicas en cuyo caso dicha agua es astringente.

Evidentment, una font amb una aigua d'aquestes característiques no és privativa de can Surell. Balvey n'indica d'altres de semblants situades al Brull, a Cànoves o a Santa

Susanna, a més de moltes altres disseminades per tot el massís,

que por su frescura, pureza, y sabrosidad brindan al hombre en el rigor del calor pasa á visitarlas para descansar de las fatigas en donde se recrea, halla un descanso, y se robustece para emprenderlas de nuevo

i cita les de les Planas d'en Cortès, de Sant Salvador, de Palestrins, del Capellà, de Sant. Andreu, de Matagalls o de Sant Marsal i de Sta. Fe, testimoniant l'extraordinària riquesa aquífera del massís, avui, malauradament, molt mermada, i que originaven, deia Balvey, (i algunes encara originen), la formació de rierols que aboquen o es constitueixen en afluents de capçalera dels principals cursos d'aigua d'aquestes comarques: la Tordera (***que entra en el Mediterraneo por la villa de Blanes***), el Ter (***que desemboca en el Mediterraneo en las inmediaciones de las ruinas de l'antiquisima y populosa ciudad de Ampurias***) i el Congost (***que entra en el Mediterraneo cerca del terreno en que estaba fundada la memorable Ciudad Vitulo [sic, Betulo] que en el dia ecsiste la Villa de Badalona***).

Tot seguit, Tomás Balvey dedica dos paràgrafs a cantar la importància de les aigües, que, diu, a més de ser bàsiques per la vida humana, col·laboren a temperar l'atmosfera i s'usen com a força matriu; i explica com la cultura greco-romana veia en elles l'encarnació d'algunes divinitats i per això els hi rendien culte amb la celebració de festes específiques durant les quals engalanaven les fonts amb garlandes i sacrificaven animals a les deïtats aquàtiques, per, a continuació, exposar com, a l'era cristiana, moltes d'aquestes fonts van ser dedicades als sants ***para desvanecer la credulidad de aquellos -els homes-, atribuyendolas virtudes medicas supuestas, no con relacion á las***

sustancias que el agua tiene en disolucion, sino al Santo en que estaban dedicadas.

Però Tomàs Balvey és un home de ciència i tot seguit toca de peus a terra, abandona l'àmbit del mite o de la religió i considera l'aigua des d'un punt de vista eminentment científic:

un atomo de agua es compuesto de un atomo de oxigeno y de dos de ydrogeno, y atendiendo á las sustancias fijas ó volatiles, estrañas á su naturaleza, que tiene en disolucion les atribuye virtudes medicas variadas; y como son tantas las aguas y tan diferentes es utilisimo ilustrar esta doctrina que no presenta pocas dificultades, ya por estar lejanas de las poblaciones en que habitan los sujetos que se hallan con conocimientos al intento, ya por los muchos utensilios que tienen de llevarse consigo para analizarlas, y ya finalmente por tener que pisar terrenos escabrosos, desiertos y faltos de toda comodidad.

Constituint aquest paràgraf, a més, una descripció preciosa de la tasca dels científics i de les dificultats que entranya la pràctica de la ciència, dificultats molt més importants en el moment en que viu Tomàs Balvey.

Però l'escrit d'aquest catedràtic de farmàcia presenta una importància que va més enllà de la notícia que ens dona sobre l'existència d'una font avui desapareguda.

Tomàs Balvey, com molts científics del segle XIX, hereus de la tradició enciclopèdica de la Il·lustració, que no limiten el seu interès o la seva curiositat als fenòmens específicament propis de l'àmbit del coneixement en que s'han especialitzat, dedica les planes següents del seu manuscrit a

presentar una visió prou detallada del massís del Montseny, des del punt de vista de la geografia, de la botànica, de la història, del poblament i de les activitats econòmiques que s'hi realitzen.

Des del punt de vista de la geografia, que complementa amb notícies històriques, comença per definir la seva extensió (ja anteriorment havia definit la seva situació —entre el Congost i Hostalric—) d'est a oest (***unas tres leguas***) i de nord a sud (***por termino medio una legua***).

Tot seguit explica que el massís està integrat per un seguit de turons, dels quals fa el més elevat el Matagalls (que durant la Revolució Francesa va actuar de vèrtex geodèsic en els treballs de triangulació per delimitar la mesura del meridià de Dunkerke³), seguit del Turó de l'Home (***donde ecsiste un torreón edificado en la guerra del año 1808 para servir de atalaya en el destacamento de tropas que allí habia***), el Pla de La Calma (***que tendrá de largo una hora y de ancho un cuarto de hora***) i el Tagamanent, i per un seguit de valls, entre elles la de Vallfornés (***que en tiempos de los sarracenos fue asilo de los cristianos profugos, en medio de la cual ecsiste una antiquísima casa con vestigios de Iglesia, que conserva el titulo para la celebracion del mercado semanal, y a mas se notan ruinas de edificios a su alrededor***).

Tot seguit defineix els trets essencials del poblament del massís: comença esmentant l'existència d'unes deu parròquies i esglésies sufragànies; del monestir de Sant Marçal (***que parece haber sido monasterio de Benedictinos***) i del de Santa Fe (***que tal vez fue erigido***

para librar a los aldeanos de las brujas que segun sentir del cronista Catalan Pujadas salian del riachuelo llamado Salt de Gualba).

Un massís que ell veu despoblat en general, excepte a l'oest, on hi troba algunes masies, així com a la vessant meridional i als petits turons i valls dels sectors oriental i occidental que defineix com a molt poblats i conreats, posseïdors d'un terreny fèrtil gràcies a les aportacions d'adobs orgànics deguts ***sobretudo á los millones de cabezas de ganado de cria, como son vacas, ovejas, cabras y cerdos que son la parte mas productiva de la montaña***,

L'activitat econòmica no es limita, però, a aquesta que acaba de descriure. L'observador Balvey descobreix l'existència de vinyes i una intensa dedicació a les feines del bosc: l'aprofitament del castanyer i del faig, per exemple, ***particularmente en los punto mas elevados en las vertiente al N***. Una activitat econòmica, doncs, intensa, centrada en el sector primari, i que dibuixa un Montseny menys arbrat que a l'actualitat.

El document finalitza amb una extensa enumeració de la flora del massís del Montseny. Al castanyer i al faig hi afegeix ***Abetos, Robles, Box, Alerce, Genciana, Gayuba, Valeriana, Carlina, Imparatoria, Eleboros, Enebros, Helechos, Vincetocrigo, Jara, Zaragatona, Comedion, Oregano, Tomillo, etc. etc. que seria largo enumerar***, una flora extraordinàriament rica i variada que completa la descripció del massís.

Estas son las pocas investigaciones que hize en el verano ultimo en el breve paseo en la montaña del Monseny, esperando otra ocasion para individuar otros pormenores de ella.

³ A ALDER, Ken, *La medida de todas las cosas. La odisea de siete años y el error oculto que transformaron el mundo*, Madrid, Taunus Alfaguara, 2003, col Taunus Historia, pàg. 70 i fig, pàg. 52

La denominació de la riera

Aclarim els nombrosos noms amb què ha estat batejada la riera de Vilamajor

Text i dibuix: HHB

La riera de Vilamajor ha esdevingut des de sempre un factor important en la vida dels vilamajorencs. Si ens hi fixem bé, veurem que els emplaçaments dels primers habitants del municipi van tenir lloc arran d'aquest curs fluvial: el nucli fortificat de la Força i del castell de Vilamajor, la Vilanova de Vilamajor (l'actual Sant Antoni) i la majoria de masies tant de la plana com de la muntanya.

Els primers habitants optaven per viure prop de l'aigua que els oferia la riera.

D'aquí que se l'anomeni de moltes maneres diferents, algunes correctes i d'altres no. Amb quants noms heu sentit anomenar la riera? Riera de Vilamajor, de Lima, de Llima, del Llimac, de Sant Antoni, de Sant Pere, de Canyes, de la Moixa, del Cortès... Quin nom té en realitat?

MASIES A L'AIGUA

Moltes masies estan a prop de la riera de Vilamajor: **can Brau, can Masseguer, can Tomàs, can Canal, can Sunyer, can Noguera, can Llinars, can Ribes, can Gras d'Amunt i d'Avall, can Parera de Canyes, can Mongol, can Cortina, El Corral d'en Parera, el mas del Cortès, les Planes del Cortès...**

EL NOM DE LA RIERA

La riera, que neix al Pla de la Moixa, travessa el nostre municipi de nord a sud i desemboca al riu Mogent rep el nom de "riera de Vilamajor". Tradicionalment, aquest curs fluvial ha rebut, a més, d'altres denominacions segons el tram on es trobi.

La riera de Vilamajor també rep un nom diferent segons el lloc per on passa.

Des del seu naixement al Pla de la Moixa fins al Cortès, quan encara és una munió de torrents de muntanya rep el nom de "riera de la Moixa". Des del mas del Cortès fins a can Parera de Canyes rep el nom de "riera del Cortès". Des de can Parera de Canyes fins a Sant Antoni de Vilamajor rep el nom "riera de Canyes" adoptant el nom del veïnat per on passa. Des de la unió amb la riera de Vallserena fins a la desembocadura al riu Mogent rep el nom de "riera de Llima, de Lima (castellanisme) o bé de Llimac".

PROPOSTA D'ÚS

S'hauria de vetllar per no perdre la riquesa de denominacions que rep la riera però evitar que s'usi una denominació parcial per referir-se a tot el tram general o anomenar un tram parcial amb el nom d'un altre. S'aconsella denominar a la riera de forma general

amb el seu topònim genèric (riera de Vilamajor) i fer-ho amb el del seu tram concret quan es busqui una precisió més gran en el text. No és correcte la denominació "riera de Sant Pere".

Exemples (correcte):

- ✓ La riera de Vilamajor tenia tres molins en actiu.
- ✓ La font Borrell aporta les seves aigües a la riera del Cortès.
- ✓ Primer pels carros i després pels cotxes, el pont antic de la riera de Canyes va ser ampliat dues vegades durant el s. XX.

Exemples (incorrecte):

- ✗ El castell de Vilamajor estava a ponent de la riera de Lima.
- ✗ La riera de Sant Pere s'ha assecat al més de juny, just dos dies abans de la festa major.

MÉS INFORMACIÓ

Si desitgeu trobar més informació dels noms dels afluents de la riera de Vilamajor i de Vallserena podeu consultar "Rutes d'aigua (I)", el tercer volum de la col·lecció Quaderns de Vilamajor, on hi trobareu un mapa amb els cursos fluvials del municipi amb la llegenda dels seus noms. O fer la vostra pregunta a l'adreça de correu electrònic del Centre d'Estudis:

ce@vilamajor.lamalla.net.

EL PAS DE LA RIERA PEL TERME DE SANT PERE DE VILAMAJOR

Nom genèric:

Riera de Vilamajor: del naixement fins a desembocar al riu Mogent

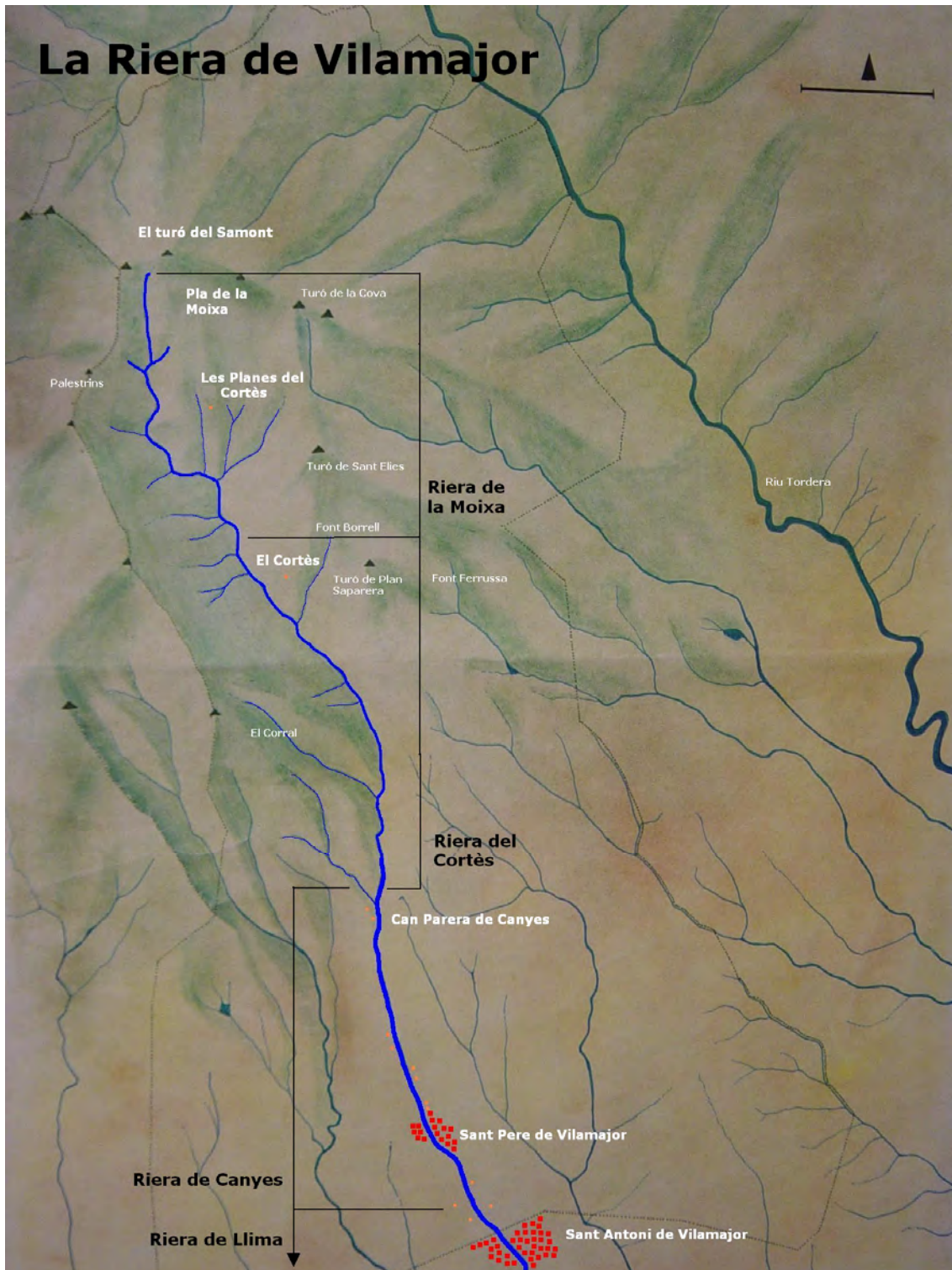
Trams:

Riera de la Moixa: del naixement fins al Cortès

Riera del Cortès: del Cortès a Can Parera de Canyes

Riera de Canyes: de Can Parera de Canyes a Sant Pere de Vilamajor

Riera de Llima: tram final fins a desembocar al riu Mogent

PARLEM AMB...

Josep Amargant, escloper

Text i fotografies actuals: J.M. Garcia i Burdoy

El Josep Amargant Cot va néixer el 5 de març de 1927 a Sant Antoni de Vilamajor, en el carrer Nou, núm. 26. Va tenir dos germans, el Joan i la Roser. El seu avi, el Pere Amargant Adroguer, ja era escloper. Havia nascut a Sils (la Selva), el 1867, i estava casat amb la Dolors Rovira Salip, natural de Llambilles (Girona). L'any 1897 es van traslladar a la nostra comarca, seguint la tendència de nombrosos esclopers gironins d'aquella època. Es van instal·lar a Sant Antoni de Vilamajor, on ell es va posar a fer de barber i d'escloper. Aquell mateix any va néixer el seu fill Pere.

El pare del nostre protagonista, el Pere Amargant Rovira, es dedicà als mateixos oficis que l'avi, i també va fer espadnyes. Es casà amb la Modesta Cot Martori, natural també de Sant Antoni de Vilamajor. Era l'únic escloper d'aquesta zona, ja que no n'hi havia cap a Cardedeu, a Cànoves ni a Palautordera; el més proper estava a Llinars, i a Granollers n'hi havia alguns. Treballava en la casa familiar del carrer Nou, en el taller muntat en una eixida de la part del darrere.

Imatge antiga del carrer Nou, a Sant Antoni de Vilamajor.
La tercera casa de l'esquerra és on va néixer en Josep Amargant.

En aquell temps, els esclops eren molt utilitzats en el món rural. Els pagesos, que anaven calçats generalment amb espadnyes, se'ls posaven quan feia fred, en cas de pluja o neu i quan havien de treballar en terrenys molls. "Per aquí, on tothom feia de pagès, en totes les cases se'n gastaven: en duïen molt per anar amunt i avall, caminant amb el carro i el cavall..." La canalla també en feia servir, si bé en la seva època d'esclops infantils se'n feien molt pocs. Tot i la seva rigidesa, era un calçat relativament còmode, ja que en la part de l'empenya del peu hi anava una tira de roba encoixinada i a dins s'hi solia posar palla. "Encara que plogués, es podia esquitzar però l'aigua no traspassava la fusta (s'hi podia ficar a dins si entrava per dalt), i s'hi anava bé". Ja podia fer fred, que el peu es mantenien prou calents. Es podien fer de diferents tipus de fusta, però per aquestes contrades s'utilitzava la del pi pinyoner, que és més tova i es treballa millor.

Pocs anys després d'acabada la guerra civil, quan el Josep Amargant tenia quinze anys, el seu pare va contraure asma i va quedar impossibilitat per a fer tot treball que impliqués esforços. Tot i que ell volia aprendre a fer esclops, el seu pare preferia que es dedicés a una altra cosa, ja que era una feina molt pesada; només li va ensenyar a fer espadnyes. Dos anys després, accedí per fi a que es fes escloper, li va ensenyar l'ofici i li deixà les seves eines –les mateixes que l'avi ja havia utilitzat–

Un cop adquirits els coneixements necessaris, li calia aconseguir fusta per a començar a fer esclops. A tal fi, se'n va anar a Can Record a tallar alguns pins prèviament acordats. Com que no ho havia fet mai, es va haver d'informar de com havia de *picar* els arbres; en va tallar set, i amb aquesta fusta va tenir material per a molt de temps.

Es esclops els feien amb la fusta de troncs no gaire gruixuts de pi pinyoner, que es tallaven amb la *destral grossa*. La tècnica era la següent: Un cop abatut

l'arbre, el tronc s'esbrancava i s'anava carejant amb la mateixa *destral*, de manera que ja quedés marcada la forma somera d'una sèrie d'esclops, procurant deixar els nusos de la fusta on menys nosa fessin posteriorment. Després, amb el *xerrac de dues mans*, es tallava la fusta separant aquells esclops incipients, que s'anaven agrupant per parelles similars. S'anaven col·locant damunt d'un buscall gruixut d'aproximadament un metre d'alçada, col·locat verticalment, i se'ls començava a conformar externament amb la *destral de mà* i amb l'*aixol* s'iniciava la *boca* (el rebaix per on començaria a fer-se la cavitat dels dits).

D'esquerra a dreta, *destral de mà* característica i *contell*.

Aquest procés inicial antigament tenia lloc en el bosc mateix, però el que es feia en els darrers temps era encarregar els troncs i un carro els portava, tallats a una llargada d'uns dos metres i mig o tres, i els deixava a prop del taller. Allà els carejaven i els tallaven.

La resta del treball sempre s'havia fet en el taller: S'acabava de donar la forma externa a les peces mitjançant el *contell* (una ganiveta llarga amb un ganxo en un extrem i un mànec transversal en l'altre), que s'articulava en una peça de ferro fixada prop de l'extrem d'un banc baix fet amb un buscall amb tres potes, on es recolzaven els esclops. Després s'introduïen en una cavitat especial del banc de treballar, on s'encaixaven amb tascons de fusta de diferents mesures, que es picaven amb una maça.

Un cop ben subjectats es començaven a buidar amb el *tribec* (una mena de barrina molt gran), apretant amb força tot fent girar el mànec; es feien tres forats en sentit longitudinal, “prenent la mesura de la fondària, per tal de no atravesar la fusta” que després s'eixamplaven amb la *cullera* (una altra mena de barrina, de tall més ample; n'hi havia de diferents mides), i es continuava fent la cavitat amb el *botavant* i la *rasa*, procurant que quedessin llissos i s'adaptessin a la forma del peu.

Eines d'escloper del Josep Amargant: a l'esquerra, *tribec* (sense mànec) i dues *culleres*. A la dreta, de dalt a baix: *rasa*, *contell* i *botavant*. A dalt hi ha dos esclops seus que s'han d'acabar d'afinar.

Quan se'ls havia buidat, s'acabaven d'afinar amb el *contell*, i amb un ratllador o eina similar se'ls grabava un ornament senzill “que fos ràpid de fer”: una espiga, uns collarets, etc.

Esclops ornamentals (els falta la ganxola) fets per el Josep Amargant.

Llavors calia assecar les peces. Es posaven en una plataforma reixada que es col·locava a un parell de pams damunt d'una foguera preparada en un recó de l'eixida, on cremaven llenya seca i, sobretot, les nombroses estelles i buidades que s'anaven produint, les quals –pel fet de ser de fusta verda– desprenien força fum. “L'escalfor els feia sortir la robina i quedaven marrons per efecte del fum”. Així es deixaven unes cinc o sis hores, procurant que el foc no arribés a socarrar cap esclop, i ja es podien envernissar. “Cm que eren fumats, quedaven d'un color amarronat molt bonic”. Si no corria pressa d'acabar-los, s'apilaven i es deixava que s'assequessin sols; llavors quedava la fusta blanca i s'havia de tenyir una mica a l'hora d'envernissar-la, per tal que adoptessin un color similar al dels esclops fumats.

La darrera fase del treball consistia en afegir-hi la *ganxola* o *gansola*, una peça encoixinada que evitava que, en caminar, la fusta anés fregant l'empenya del peu; constava de cuir per dalt i de roba per sota, amb borra entremig; es tallava seguint uns patrons i es cosia amb una màquina de cosir, tasca que solien fer les dones dels esclopers; s'utilitzava qualsevol cuir flexible (la badana de be, sobretot) que fos apte per a una màquina de cosir normal; es clavava seguint la vora de la boca, i amb això quedaven enllestits els esclops.

Donar forma a aquest tipus de calçat era una feina molt pesada, que es feia a peu dret. "Es buidava a base de força, d'apretar amb les eines". El temps necessari per a fer un parell d'esclops s'acostava a les dues hores, sobretot si eren de mida gran o si en la fusta hi havia grops o nusos, que dificultaven la feina. Tan sols per a buidar-los "anant molt a la idea i amb el rellotge al davant", es trigava un mínim d'un quart d'hora per cada peça. A part estava la tasca de fer la ganxola, col·locar-la i envernissar, que ja era més descansada.

El Josep Amargant es va anar fixant també en la manera de fer d'altres esclopers. Li va cridar l'atenció la rapidesa amb què treballaven els de Granollers, i va procurar imitar-los. D'ells va agafar el costum de controlar molt bé el temps d'execució i de suprimir la punta –el *nas*– gairebé del tot, a fi d'estalviar feina. "Abans calia girar l'esclop per a fer el nas".

Els esclops de la nostra terra tenien taló, com una sabata normal, "els del nord tenien tres tacs a sota", i se solien fer amb un nas més o menys punxegut, que aquí, amb el temps, es va anar esmussant. Duraven molt, i resultaven més còmodes quan ja estaven prou gastats i per sota s'havien adaptat a la manera de caminar i a la inclinació del peu. "Es feien malbé més aviat de la ganxola que de la part de fusta".

Els esclops que sortien de casa seva eren el resultat d'una feina d'equip:

mentre ell treballava la fusta, el seu pare realitzava les tasques de poc esforç (envernissar, retallar les peces de la ganxola, omplir-la, clavar-la..) i seguia anant a Barcelona a comprar la pell i fer tractes amb els clients; la seva mare cosia la ganxola.

Quan marxà a fer el servei militar, als vint-i-dos anys (en feia cinc, per tant, que feia d'escloper), va deixar més de quatre-cents parells d'esclops fets, per tal que els seus pares en poguessin anar venent durant la seva absència.

La major part de la producció anava a fora, ja que aquí venien molt poques unitats: "només amb això hauríem hagut de plegar." Es ficaven dins d'un sac i el camió del Marcelino –que feia el transport de la llet i del que calgués– els duia de bon matí a la seva destinació. Els clients principals eren algunes peixateries i fàbriques de gel i de llet de Barcelona (recorda especialment la casa Letona). També n'havien arribat a enviar a Mallorca.

Anava fabricant esclops en les estones lliures, i solia tenir sempre alguns parells fets. Quan algun comprador no en trobava de la seva talla els hi feia expressament. Com que havien d'anar una mica balders, quan es buscava la mida corresponent a un peu "es mirava que hi passés un dit pel darrere". Alguna comanda urgent els havia fet córrer: "En alguna ocasió havíem fet esclops pel matí, ben verds, i al matí següent ja marxaven pintats i ganxolats, a punt de posar".

De vegades se sortia dels models habituals: Un cop va fer uns quants esclops a l'estil dels de nord d'Espanya, pintats amb l'escut del Barça, que es van vendre molt bé com a regal de Reis, "em donaven 60 PTS; em sap greu no haver-ne guardat cap". També en va fer algunes dotzenes per a nines, a partir de branques de pi, que va vendre a botigues de joguines i a altres establiments de Barcelona.

De tant en tant havien fet esclòps per a fangar. (La fanga és una eina amb tres pues fortes de ferro i un mànec llarg, que es clava en el terreny i, fent palanca, gira la terra). Aquests esclòps només s'utilitzaven en zones agrícoles i facilitaven la feina ja que permetien recolzar l'eina damunt d'ells. Eren més gruixuts i de la ganxola al nas feien una prominència, com una petita carena; havien de ser molt amples i poder contenir molta palla, per tal que el peu no patís. Quan els pagesos anaven a fangar només duien un esclòp d'aquestes característiques: el del costat on feia anar l'eina; l'altre esclòp era normal i corrent.

El Josep Amargant feia també de barber, seguint la tradició familiar. Feia esclòps en el cobert de casa, i quan el cridava algun client, ho deixava i anava a tallar-li els cabells. El seu germà Joan, tres anys més jove, també va fer les dues feines durant un temps. Aquests oficis els permetien treballar a casa, però no donaven gaire profit; calia complementar-los amb altres tasques. De jove s'havia passat a la barberia totes les vigílies i part de les festes: "em tirava fins la una o les dues de la matinada treballant, i els diumenges fins a quarts de cinc de la tarda", amb el trasbals familiar que això suposava.

Les serres de cinta van facilitar molt la feina de donar la forma exterior als esclòps. Ell va veure com ho feia un especialista de Granollers, i s'hi va interessar. Va decidir portar la fusta a diversos tallers que disposaven d'aquest tipus de serra, com Ca l'Enric (on feien carros), Can Vila, Can Parat... i pagar un tant per utilitzar-la. Les peces iniciades amb la màquina les apilaven llavors en una cambra prop de l'entrada de casa, més o menys aparellades. "S'avançava molt i era més descansat". En els temps de més feina arribaven a fer 160 parells d'esclòps al mes, a raó de vuit a deu diaris, "apretant molt, potser dotze", cinc dies a la setmana.

Es va casar amb Maria Serra Garriga l'any 1954. Van tenir dos fills: el Pere i la Pilar. Va treballar en la barberia de Sant Pere de Vilamajor durant uns tres anys (entre 1960 i 1963, aproximadament), quan va marxar l'home que la portava. Estava situada en el carrer de Sant Nonet, en els baixos d'una casa petita: Cal Diamant.

Imatge antiga de Sant Pere de Vilamajor. A la dreta del tot, la casa on va treballar el Josep Amargant (s'aprecia el rètol "Peluqueria"); la porta de la peça on feia els esclòps queda fora de la foto. Aquests edificis es van enderrocar el 1975.

Seguia vivint a Sant Antoni de Vilamajor, i aquí s'hi estava només dimecres a la tarda, vigílies de festa i diumenges al matí (quan hi havia més feina d'afaitar i tallar cabells). Per aprofitar el temps, buidava esclops en una petita entrada del costat, que tenia accés independent des del carrer. "El diumenge tornava a casa a les cinc de la tarda i havia fet el jornal dels que anaven a bosc: res".

En aquella època, l'ús dels esclops ja anava de baixa, i s'acabà poc després, cap a mitjans dels anys seixanta, quan la *katiuska*, el nou calçat de goma, el va desbancar definitivament.

El Josep Amargant va fer d'escloper, doncs, uns quinze anys. "No va servir de gran cosa", comenta, referint-se a què els guanys van ser molt minsos. Quan ho va deixar va seguir amb la barberia, però compaginant-la amb altres feines. Així, va fer de pagès (el conreu de la terra li agradava molt), de bosquerol..., ja que llavors, aquí no hi havia prou clients com perquè els barbers de la població (a Sant Antoni de Vilamajor hi havia llavors cinc barberies) es poguessin guanyar la vida dedicant-s'hi de manera exclusiva.

En Josep Amargant i Cot, en l'actualitat

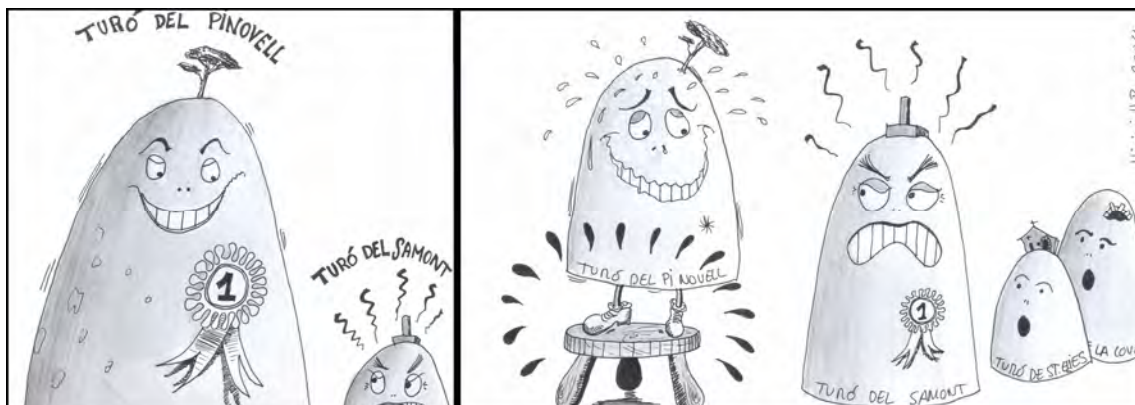
El Josep Amargant, persona oberta i jovial, força activa encara, no valora gaire la seva tasca com a escloper, i se sorprèn de l'interès que mostro pel tema.

Cal tenir en compte que els vells artesans van treballar en una època dura en què hi havia feina, però estava molt mal pagada, i s'havien d'escarrassar hores i hores, treballant en tasques sovint repetitives i en condicions més aviat precàries. Una realitat ben allunyada, doncs, de la visió idealitzada que en podem tenir ara.

La següent frase és significativa de la seva forma de pensar amb respecte a aquesta qüestió: "Molta gent no dóna importància a les coses antigues, ja que del passat no es pot viure..."

LA POLÈMICA

El punt més enlairat del municipi *Ni el "Pi Novell" és el cim més alt de Vilamajor ni aquest és el seu nom original*

Text, fotografia i dibuix: Higiní Herrero i Baró

El terme de Vilamajor és en la seva part més septentrional molt muntanyós, formant part dels darrers contraforts del massís del Montseny. El punt més enlairat del municipi es troba en un turó de mil dos-cents setanta-dos metres sobre el nivell del mar. Fins aquí tots hi estem d'acord però alhora d'anomenar-lo arriba la polèmica. En el dotzè volum de les Monografies del Montseny, el biòleg Joan López i Cortijo ho aclareix en el seu article "Topònims amb cua".

El **turó del Samont** (1.272'7 m) és vèrtex geodèsic i, dalt del cim, hi podem trobar un monòlit de formigó amb una placa que hi diu: "*Vértice geodésico. La destrucció de esta senyal está penada por la ley*". És el punt més elevat de Vilamajor i s'anomena així perquè és a les terres del mas del Samont (la muntanya).

A ponent del turó del Samont, hi ha el **collet del Pi Novell** que permet anar de Vilamajor, passant per Cànoves i el Montseny, al Pla de la Calma. Els pastors utilitzaven els colls (eren els punts més idonis) per travessar serres i anar d'un punt a l'altre del Montseny, mentre que els cims dels turons eren llocs de referència per situar-se però no s'hi havia d'anar a fer res. No ha estat fins l'arribada de l'excursionisme que ha sorgit l'afany de coronar els cims com a gairebé únic motiu de l'ascensió. El premi d'arribar és la satisfacció personal d'assolir el punt més alt i es clar gaudir de la vista que sí que val la pena!

Però com ha passat d'anomenar-se el turó del Samont a dir-se erròniament el turó del Pi Novell? Segons Cortijo, quan els enginyers van visitar el lloc per a realitzar els mapes de l'exèrcit i van preguntar a la gent del país com s'anomenava el lloc (el turó) i van respondre amb el topònim d'aquell accident (el coll) que a ells els hi era útil i van dir "el Pi Vell". Els enginyers de l'*Instituto Geográfico y Catastral* (conegut com *el Instituto Catastrófico i Garrafal*), que eren castellanoparlants, van traduir-ho per "el Pino Vell" que ha anat evolucionant cap a la forma actual "el Pi Novell". És per aquest motiu que durant molts anys el turó va ser anomenat amb el nom del coll i així ho trobem als mapes de l'exèrcit i ens mapes antics de l'editorial especialitzada en excursionisme Alpina.

Un arbre petit, un pi novell, no dona el seu nom a un lloc, al contrari que sí ho fa un arbre centenari com un Roure Gros, el Castanyer d'en Cuc, l'Alzina Rodona de Sant Elies... per això és més natural que un pi gran i vell donés nom aquell coll i no un arbre acabat de néixer. Ara, però, ningú en diu "Pi Vell" sinó "Pi Novell".

Els pastors del Cortès i del Samont encara en parlaven amb naturalitat del turó del Samont i del coll del Pi Novell. No obstant, la gran influència dels mapes fa que molta gent, fins i tot la gent del país, doni per certes els noms que hi veu escrits per sobre dels que ha anomenat tota la vida.

Al cim del punt més alt de Vilamajor, al turó del Samont (1272 m) hi ha el vèrtex geodèsic (monòlit de formigó).

Us aconsellem la visita del **turó del Samont** en un dia de poca calitja perquè la vista del Vallès amb el Mediterrani al fons, o el turó de l'Home, o Montserrat darrera Palestrins ens gratificaran l'esforç de la pujada. Hi podeu arribar pel collet del Pi Novell, des de Palestrins o bé per la carena des del turó de la Cova, passant pels turons del la Moixa i del Prat Fondo. La vista s'ho mereix. Ànims! ■

L'EXTENSIÓ DEL TERME MUNICIPAL

Cal desmentir allò que el nostre terme és dels més grans de Catalunya

Text: HHB

El terme municipal no sempre ha mantingut els límits actuals. L'antic terme de Vilamajor estava compost per La Força de Vilamajor (Sant Pere de Vilamajor), la Vilanova de Vilamajor (Sant Antoni de Vilamajor), Santa Susanna de Vilamajor, Sant Julià d'Alfou i Cardedeu. Però l'any 1553 es va independitzar Cardedeu i, el segle XIX, Sant Antoni de Vilamajor amb Sant Julià d'Alfou.

El terme de Sant Pere de Vilamajor té actualment (2004) una extensió de 3.474 hectàrees, és a dir, 34'74 quilòmetres quadrats. Ara Sant Pere de Vilamajor consta de set veïnats: el del Pla (amb la Força, el Ripoll i Can Derrocada), el de Santa Susanna (amb el Samont i Sant Elies), el del Brugué (amb les Pungoles i Can Miret), el de Brugueres (amb les Falde i el Sot del Duc), el de Boscassos i Vallserena (amb Can Vila, Vallserena i Can Ram), el de Canyes (amb el Cortès i els Refugis) i el del Sot de l'Om (amb el sot de l'Aigua).

Des de fa anys que s'ha sentit a dir que Sant Pere de Vilamajor és un dels termes més grans de la comarca del Vallès Oriental, de la província de Barcelona o fins i tot de Catalunya. I no és cert. Dels actuals 946 municipis que té Catalunya, n'hi ha 308 que superen a Sant Pere de Vilamajor en extensió municipal. Només al Vallès Oriental el superen Sant Celoni (65.4 Km²), Tagamanent (43.8 Km²), Fogars de Montclús (40.2 Km²), Caldes de Montbui (37.9 Km²) i La Roca del Vallès (36.3 Km²). El municipi amb més extensió de Catalunya és Tremp (Pallars Jussà) amb 302.0 Km² i el més petit és Caldes d'Estrac (Maresme) amb 0.7 Km². ■

CARRERS I PLACES DE VILAMAJOR

Text i dibuixos: Higiní Herrero i Baró

El carrer de Brugueres

El carrer de Brugueres està situat a l'antic nucli fortificat de la "Força" on va presidir durant gairebé cinc-cents anys el castell de Vilamajor. És un carrer molt estret, tant que no hi pot passar cap cotxe. La seva poca amplada es deu a que es troba dins de la sagrera de l'església de Sant Pere de Vilamajor. La sagrera és l'espai que queda delimitat al voltant d'un radi de trenta passes al voltant de l'església i on, segons la institució de Pau i Treva, al segle IX estava prohibit exercir-hi cap tipus de violència sota pena d'excomunicació. La sagrera era, doncs, el lloc idoni per a guardar-hi cereals en magatzems, rebosts i cellers protegits de lladres i saquejadors i va ser tan gran la fallera per encabir-s'hi que en resultà un lloc molt densificat amb carrers tortuosos i estrets –com el carrer de Brugueres-. Posteriorment, als magatzems i cellers s'hi van afegir habitatges, esdevenint un nucli urbà.

L'origen del carrer és l'antic camí que unia el castell comtal de Vilamajor amb el veïnat de Brugueres

L'origen del carrer de Brugueres ve d'un antic camí que unia la vila de Vilamajor amb el veïnat de Brugueres; de la mateixa manera que el proper carrer de Ripoll unia la vila amb el barri de Ripoll. El carrer de Brugueres neix a la plaça de l'església (antic recinte jussà del castell) i puja al costat del mur de l'antic cementiri (antic recinte sobirà del castell). Passa per Can Pau, Cal Gorro i Can Grau. El camí –avui carrer- de Brugueres sortia del recinte emmurallat del castell pel portal de Can Vila (antic ajuntament i la més antiga torre de defensa del castell) i seguia turonet amunt fins al veïnat de Brugueres.

El carrer de l'Església

El carrer de l'Església està situat a l'antic nucli fortificat de la "Força", dins de la sagrera. Neix de la pujada empedrada de l'església, a Cal Menut i transcorre, paral·lelament a l'antiga muralla, per dins de l'antic recinte sobirà del castell de Vilamajor entre el solar de l'antiga Mongia, Cal Ferrer i la façana lateral de l'església parroquial de Sant Pere de Vilamajor. Acaba al carrer de Brugueres a l'alçada de Cal Gorro.

Després del terratrèmol del maig del 1448, quan es va enderrocar el castell, molts pagesos van fer servir les seves runes com a pedrera per ajudar a reconstruir les seves masies que també havien estat enderrocades per sisme que es calcula que va ser de força VI. L'any 1553, el govern del Principat de Catalunya va prohibir que s'expoliés la runa del castell si no era per a edificar una nova església que substituís la derruïda esglesiola romànica. El 1581, s'iniciaren les obres d'una nova gran església d'estil gòtic tardà que s'acabà de construir l'any 1604. L'espai de pas que quedà entre la nova construcció parroquial i les cases adossades a la muralla va esdevenir l'actual carrer de l'Església.

La seqüència del pas del temps a través del segle XX que veieu a les imatges, serveix per fer-se'n una idea de l'aspecte que tenia abans aquest lloc de pas ja que abans del segle XX els canvis han estat molt pocs. Trobem que durant el segle XX hi ha hagut dues grans modificacions que han canviat la fesomia del carrer:

El primer, la transformació de la Mongia en escola i presó i la seva posterior demolició, que ha deixat part de la muralla a la vista. I el segon, l'enderroc de Can Paràs i Ca l'Escolà, situades al passatge de

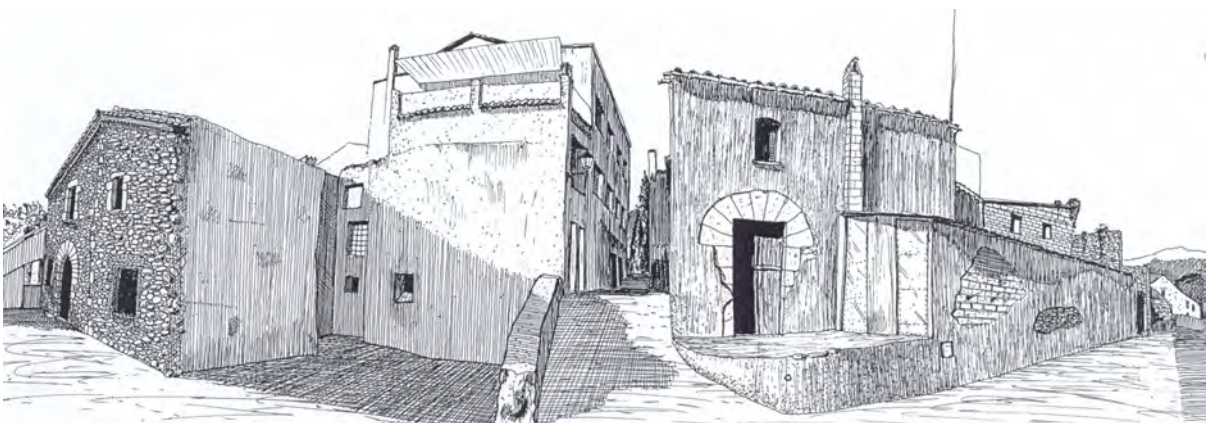
l'Església, per a construir-hi una casa d'estil modern i un bloc de pisos. Cal esmentar també que el carrer encara conserva uns testimonis de l'antic passat de Vilamajor: Cal Menut (amb façana esplèndidament restaurada i muralla al seu interior), Cal Ferrer (amb també part de la muralla al seu interior i un magnífic portal adovellat) i, és clar, la Torre Roja –exempta de l'església– que amb la construcció de la nova església passà de torre d'homenatge o torre mestra del castell a campanar.

El carrer de l'Església abans que el 1925 reformessin "La Mongia" en presó i escola.

El carrer de l'Església abans que el 1980 enderroquessin l'escola de nens.

El carrer de l'Església actualment (2004).

ELS BALLS POPULARS

Mostra de Ball de Bot

La III Setmana del Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor es va dedicar a les relacions històriques de Vilamajor amb l'illa de Mallorca ja que molts vilamajorencs van ajudar al rei Jaume I de Catalunya en la conquesta de l'illa. El CESPV va comptar amb la col·laboració de l'Associació Va de Bot! que va realitzar una mostra de ball de bot mallorquí el 28 de novembre de 2004.

Text: Associació Cultural Va de Bot!

Què és el Ball de Bot?

El *ball de bot* engloba una sèrie de balls tradicionals de parella que es ballen de forma popular a les Illes Balears. Dins el ball de bot hi trobem la jota, el bolero, el fandango, la mateixa i copeo i, fins i tot, la balanguera. La jota és variant de la jota aragonesa; el bolero és més pausat i, tot i que és el més popular, es balla a tota l'illa de Mallorca des de fa poc temps; el fandango s'havia perdut i s'ha aconseguit recuperar fa uns vint anys; la mateixa i els copeos són originaris de la zona de Llevant de Mallorca i són els que tenen l'estructura més complexa; i la balanguera denomina l'himne de Mallorca, un ball de cossiers de Manacor i un ball rodó infantil.

Cal remarcar que aquest el ball de bot és, majoritàriament, no coreografiat i es balla a les places i carrers de ses Illes en les festes populars, tal i com a Catalunya es fa ball de plaça a les festes majors. Tot i així, també hi ha agrupacions que fan mostres de ball de bot, entenem que per a donar-lo a conèixer.

Cal d'estacar que, a diferència d'altres balls, en el ball de bot, és la dona la que comanda, essent ella la que porta i dirigeix el ball. L'home ha de seguir els passos que marca intentant no equivocar-se, mentre que ella fa el possible per a "enganar-lo". Avui dia també es balla en rotllanes, que és

la forma d'ensenyar en els tallers, on un del rotlle comanda i els altres segueixen. Però el ball és sense cap mena de dubte un ball de parella.

Darrerament, el ball de bot s'ha donat a conèixer molt a Catalunya, on s'hi fan tallers arreu i, cada cop més, s'hi organitzen més ballades amb grups vinguts de ses Illes.

Així que us animem a que vingueu a ballar amb nosaltres ben aviat i us enciseu per aquest ball tant guapo.

Qui som Va de Bot!?

Va de Bot! és una associació cultural formada per un grup d'amics que ballem ball de bot i que té com a objectiu promocionar tot de temes relacionats amb la cultura balear, entre ells, el ball de bot, la cançó, la gastronomia, ...

D'acord amb això, organitzem ballades a Catalunya, col·laborem fent tallers i donant suport a les entitats que volen organitzar actes relacionats amb les Illes Balears, participem en totes les ballades que es fan dins i fora dels Països Catalans. I sobretot, intentem passar-nos-ho molt bé tots plegats, ballant, cantant i fruit d'aquesta cultura tant rica.

ASSOCIACIÓ CULTURAL VA DE BOT!

Per posar-vos en contacte amb nosaltres podeu fer servir:

correu electrònic:
vadebot@yahoo.com

telèfons: 629520594 (Marcel)
649346647 (Montserrat)

agenda de ballades:
<http://mallorcaweb.net/agendasaraus>

QUADERNS DE VILAMAJOR

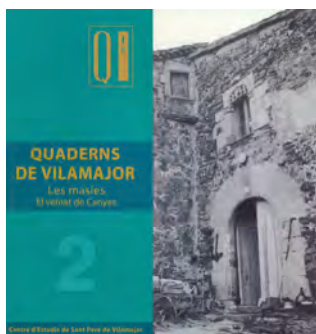
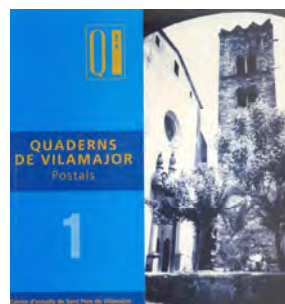
A través de la col·lecció Quaderns de Vilamajor, el Centre d'Estudis pretén difondre diversos estudis monogràfics sobre diferents temes relacionats amb el patrimoni arquitectònic, econòmic, social, històric i natural de Vilamajor.

Els beneficis de la venda dels Quaderns de Vilamajor es destinen a finançar noves edicions del Centre d'Estudis. Si desitgeu aconseguir-ne un, us podeu dirigir a les oficines d'atenció al ciutadà de l'Ajuntament de Sant Pere de Vilamajor.

1. POSTALS

Josep Maria Garcia Burdoy, Higini Herrero Baró, Mercè Jordà Olives, Susanna Martori Rodellas i Ferran Sarrià Saracho.
CESPV, 1a edició: juny 2001

Un entranyable recull de diverses postals antigues de Sant Pere de Vilamajor, comentades i comparades amb imatges actuals. Hi trobaràs una eina útil i agradable per veure els canvis que ha sofert el poble durant el segle XX.

2. MASIES (I). EL VEÏNAT DE CANYES

Ferran Sarrià i Saracho.
CESPV, 1a edició: novembre 2002

Després d'unes pinzellades generals sobre les característiques dels masos agrícoles de la plana i dels ramaders de la muntanya, t'endinsarà una per una per les masies del veïnat de Canyes. Recomanat per introduir-se al coneixement del patrimoni arquitectònic rural del municipi.

3. RUTES D'AIGUA (I)

Higini Herrero i Baró.
CESPV, 1a edició: novembre 2003

Entendre d'on venen les aigües subterrànies que brollen de les fonts de Vilamajor i descobrir-ne algunes tot passejant pel terme municipal. Fonts abundoses i seques, estimades i oblidades... Els tresors més refrescants de la muntanya.

4. LES FEINES ANTIGUES DEL BOSC I LA MUNTANYA

Josep Maria Garcia i Burdoy.
CESPV, 1a edició: novembre 2004

Després del "boom" turístic que ha patit el Montseny, calia recuperar de l'oblit una forma de viure, de treballar i d'entendre el bosc i la muntanya que ja molts creien perduda. Reviuràs quan els bosquerols encara poblaven la muntanya.

EDITA:

**CENTRE
D'ESTUDIS
DE SANT PERE
DE VILA
MAJOR**

Centre d'Estudis de
Sant Pere de Vilamajor

APORTACIÓ: 3 euros